

בעולם הספריות והספרנות

מטעם הועדה המיעצת לעניני הספרי-
ריות המדעיות שע"י המועצה המדעית
לישראל התקיים בימים כ"ו—כ"ז בניסן
בירושלים סימפוזיון לדוקומנטציה. ב-
סימפוזיון נישאו ההרצאות דלקמן: ד"ר
פ. ולטש — בית הספרים הלאומי וה-
אוניברסיטאי והדוקומנטציה; ד"ר מ.-
לויזן — קטלוג בין-ספרייתי במיקרו-
פילם; ד"ר ר. פינר — על בעיות הדו-
קומנטציה; ד"ר א. לוי — תקינה בדו-
קומנטציה; ג. אוריאל — הדוקומנטציה
במנהל צבורי; ד"ר א. בייזן — השמוש
במיקרופילם בארכיונים ובהיסטוריו-
גרפיה; א. אופנבכר — דרכי צלום מס-
מכים; סופיה יודין — שתוף פעולה
בין-ספרייתי בשטח הדוקומנטציה.

בויכוח הער שהתפתח אחר ההרצאות
באו לידי ביטוי התפיסות השונות ה-
שוררות בצבור אנשי הספר והדוקומנט-
ציה בדבר ארגון התעוד בישראל.
באותו מעמד נמסרו לנציגי 8 ספריות
מדעיות הקטלוג הבין-ספרייתי למדעי
הטבע והטכניקה שצולם במיקרופילם.
הקטלוג מקיף את החומר המצוי בספ-
ריות דלהלן: טכניון — חיפה, ספריה
חקלאית מרכזית — תל-אביב, התחנה
לחקר החקלאות — רחובות, בית המהג-
דס — תל-אביב, בית גורדון — דגניה.
ואלה הספריות שקיבלו אכסמפלר של
הקטלוג המיקרופילמי:
מועצה מדעית, אוניברסיטה, טכניון,
בית גורדון — דגניה, תחנה לחקר החק-

לאות — רחובות, בית המהנדס — תל־אביב.

במשך שתי שנות קיומו הקים המדור לספריות ולספרנות, שליך משרד החינוך, ספריות־סוד במאה ושתיים עשרה נקודות ישוב חדשות, הכוללות עשרים אלף ספר, ויותר, מהם כשלושה עשר אלף הומצאו על ידי המדור, יחד עם ארונות וציוד, והשאר ע"י המרכז לתרבות של ההסתדרות, תנועות ההתיישבות והנקודות עצמן, בסיוע המדור.

*

המדור לספריות של הקבוץ הארצי "השומר הצעיר", הוציא בתדפיס סגור סיל את תקציר המיון העשרוני למליל דיואי. התקציר תורגם ונערך בידי צבי פומרנץ.

*

בכנוס ספרני הממשלה, שהתקיים בחודש ינואר בירושלים, הוצג סרט על ספרית הקונגרס האמריקאי (הושאל ע"י שגרירות ארצות הברית בתל־אביב) וכן סרט על שרות הספריות בבריטניה הגדולה (הושאל ע"י המועצה הבריטית "בריטיש קאונסיל"). זה האחרון הוצג, ימים אחדים לאחר מכן, באולם ההסתדרות, לפני ספרני ירושלים, וכן בבית הספר־התיכון, בבית־הכרם.

*

ספרית הפועלים בירושלים פתחה סניף בדרום העיר, לתועלתם של תושבי שכונות הדרום המאוכלסות, בחלקן הגדול, עולים חדשים. האוכלוסיה בשכונות אלה מונה 40.000 ואין כל ספריה צבורית בכל הסביבה.

*

כתב־יד של מחזור נירנברג המפורסם נרפש על ידי ספרית שוקן בירושלים והועבר, לפני חדשים מספר, מגרמניה לישראל.

מחזור חשוב זה משנת ה'צ"א (1331) המצטיין ביפי כתיבתו, בגדלו, בכמות פיוטיו ובשפע פירושו נגאל על ידי מר ש. ז. שוקן מידי נכרים והובא לפני זמן מה לספריית שוקן בירושלים.

מחזור זה נגזל במאה החמש־עשרה מידי בעליו היהודים והובא לעיריית נירנברג, בה היה מונח למעלה מארבע מאות שנה. משום יפיו היה מוצג לראות במוזיאון הגרמני שבנירנברג.

המחזור מכיל כמאה פיוטים שלא נדפסו עדיין והרבה מאד נוסחאות טובות וישרות גם בפיוטים הנדפסים.

אורך המחזור — 50 ס"מ, רחבו — 37 ס"מ, משקלו — שלושים קילו ומספר דפיו — 517 (ע"י "הארץ" מיום 30.9.51).

*

ספריותו של זלמן קוטלר, המכילה אלפי ספרים ובתוכם אוסף גדול של ספרי פולקלור, תועבר לספרית "בית העם" בירושלים, לפי הסכם שנחתם בין שני אלה.

*

מרכז הפקידים שע"י הסתדרות העובדים החליט על ייסוד ספריות מקצועיות לפקידים בשלש הערים הגדולות: ירושלים, תל־אביב וחיפה.

*

בהוצאת אונסקו, ובעריכתו של ספרן הספרייה הלאומית בלבנון, הופיע מדריך לספריות המזרח הקרוב והתיכון. המדריך מביא ידיעות על הספריות העיקריות שבארצות הבאות: ערב, מצרים, עיראק, ישראל, לבנון, פרס, סוריה, תורכיה ותימן.

בפרק ירושלים נכללו הספריות הבלתי־תייחודיות של ירושלים החדשה וכן הספריות של העיר העתיקה.

נרשמו בסך הכל 259 ספריות, מהן 41 בישראל. הספרייה הגדולה ביותר במזרח הקרוב והתיכון היא הספרייה הלאומית והאוניברסיטאית בירושלים, המכילה חצי מיליון ספרים.

*

ספרית חבר הלאומים נוסדה בלונדון, בשנת 1919, והועברה בשנת 1920 לגיי־נבה, עיר מושבו של חבר הלאומים. עם ייסוד האו"ם הועברה הספרייה לארגון

אך כמחצית הקוראים המבוגרים חוזרים לקריאתם הרגילה כעבור 6 חדשים.

*

הספריה הלאומית היוגוסלבית בבל-גראד, שנחרבה כליל בהפצצות הגרמנים בשנת 1941, הוקמה מחדש, בעזרת אונסקו, בשנת 1946. מספר הספרים בספריה הוא עתה כ-300,000. מתכננים הקמת בנין חדש לספריה שיהיה עשוי להכיל 5,000,000 ספרים, אולם-קריאה מרכזי, ובו 500 מקומות ישיבה, חדרי-עיון מיוחדים, מתקני צילום, בית-דפוס וכריכיה.

ספריית האוניברסיטה בבלגרד מכילה 350,000 כרכים והצפיפות בה רבה. גם לספריה זו עומדים להקים בנין חדש.

אחר המלחמה התקדם בהרבה חינוכם המקצועי של הספרנים במדינה, ובשנת 1947 נוסדה אגודת ספרנים סרבית. אל-פיים ספריות ויותר נפתחו אחר המלחמה בסרביה, ושלוש ספריות נודדות עו-שות למען הפצת הספר וסיפוק צורך הקריאה.

*

המועצה המדעית המצרית ע"ש פואד הראשון פרסמה קטלוג מרכזי של כתבי-העת למדעי הטבע שנתקבלו בספריות מצרים עד סוף 1949.

*

אגודת הספרנים בקהיר הוציאה מדריך לספריות בקהיר המונה 102 ספר-ריות (כולל גם פרטיות, כנראה).

*

שלטונות בומביי כוננו, בשנת 1946, אגף מיוחד לעניני ספריות, במטרה להרחיב את שרות הספריות לתועלתן של כל שדרות הצבור. 26 ספריות מחוזיות נהנו מתמיכת הממשלה, שניתנה להם בתנאי שתשרתנה כל דורש. עתונים וכתבי-עת הם החומר החביב ביותר על הקהל ההודי, אבל כמה ספריות סיגלו עצמן גם לצרכי קוראים רציניים יותר. הספרנים ההודיים משתדלים לחנך את הקהל לקריאת ספרים. טרם נוסדו ספר-ריות בכפרים, אך שרות ספרני כלשהו קיים בכמה מהם. ספריה מרכזית של

זה. בספריה כ-380,000 כרכים, המסו-דרים בשיטה העשרונית.

*

הקטלוג המרכזי ההולנדי (אשר בו כלולה רשימת כל הספרים אשר בספריות המדינה) נמצא בספריה המלכותית בהאג, בו רשומים קרוב לשני מיליונים כרטיסים, המקיפים את אוצרותיהן של 45 ספריות הולנדיות. תוספת הכרטיסים השנתית היא 60,000, בקירוב.

*

הספריה הלאומית הפורטוגלית בליס-בון מכילה 500,000 כרכים מודפסים ו-150,000 כתבי-יד. בליסבון נשמר גם האוסף העשיר והחשוב של הארכיון הלאומי.

בעיר קואימברה נמצאת ספריה מדעית מאורגנת היטב ובה 700,000 כרכים. הספריה הצבורית של בראגה מכילה 66,000 כרכים, וזו של העיר פורטו — 38,000 כרכים ו-2,000 כתבי-יד.

*

בפילדלפיה שבפנסילואניה (ארה"ב) יש כמאתים ספריות, ובהן כארבעה מיליונים ספרים.

*

בספריה שע"י משרד החוץ האמריקני (סטייט דפרטמנט) נמצאים 500,000 ספרים, ותעודות במספר 1,500,000. ליד השגרירויות והצירויות של ארצות-הברית פועלות ספריות צבוריות להשאלה ולאנפורמציה.

*

הבעיה של השפעת הטלוויזיה על הקריאה מעסיקה עתה את ספרני אמריקה. בתשובה לשאלון, שנשלח למאתים קוראי-ספריות בעלי מיתקני טלוויזיה, הגרים בפרברי העיר דטרויט, נתקבלו התוצאות הבאות: 40% מהם קוראים פחות, 6% — קוראים יותר ו-54% קוראים כמלפנים.

אשר לילדים: 36% מהם קוראים פחות, בדרך כלל נוכחו לדעת כי הקריאה פוחתת עם רכישת מקלט הטלוויזיה,

עובדי בית הספרים ערכו לו מסבה שבה הרצה הד"ר וורמן ממראה עיניו בארצות אירופה ואמריקה. וביחוד התעכב על מצב הספריות בארצות הברית אשר בהן עשה כמה חדשים וניתנה לו האפשרות לחקור את מצב הספריות והספרנות מקרוב.

*

בימים כ"ו—כ"ז באייר, 22.6.52—21, נתקיים בירושלים כנוס היסוד לארגון ארצי של הספרנים. הכנוס הוכן בידי המדור לספריות ולספרנות שעי" משרד החנוך והתרבות, יחד עם ועדה יוזמת של ספרנים מירושלים ומחוצה לה. לכנוס באו ספרנים מכל הארץ והיו מיוצגות בו הספריות לכל סוגיהן. מספר המשתתפים הגיע לשלש מאות ויותר.

בישיבת הפתיחה ניתנה סקירה על מצב הספרנות בארץ וסוגי הספריות השונים, (ד"ר ת. ברידיין, ר. לוי, גב' זולודק, מר קפלן). בסקירות אלה נשתקפה תמונת הספריות למיניהן, המראה על גידול בתקופת המדינה ושיש בה בכל זאת משום פגור בהשוואה לקצב הגידול וההתקדמות של הישוב בארבע השנים האחרונות.

בהרצאה על ארגון הספרנים ותפקידי פרש המרצה (ש. שונומי) יריעה רחבה על בעיות ספרניות רבות המחכות לפתרון ועל צרכים ספרניים המצפים לבוא על ספוקם. הראה על הקשיים והמכשולים בהם נתקל הספרן בעבודתו היומיומית ושאינן בכחו של היחיד להתגבר עליהם. בכחות משותפים ומאוחדים של הארגון יש לשקוד על פתרון הבעיות ובאמצעות סדורים ספריים קולקטיביים יש להקל את דרכו של הספרן בשאיפתו לשכלול השרות לקהל והרמת קרן המקצוע בכלל.

בהרצאה על מעמדו של הספרן במדינת ישראל (מ. צ. ברקאי) דובר בין מעמדו הירוד של הספרן בארצנו בין מבחינה כלכלית וחברתית ובין מהבחינה המקצועית. הקהל הרחב, בחלקו הגדול, אינו רואה בספרנות עבודה מקצועית, אלא מין עבודה שכל יודע

טפס־חובה (אשר כל מו"ל חייב להמציאם לספריה הלאומית וכו') קיימת בבומביי וספריות מחוזיות מסוג זה נוספות בערים אחדות בהודו.

*

מספר הספריות בערב הסעודית מצומצם והללו אינן ידועות אלא למעטים. רוב הספריות מצאו את משכנן במסגרתם. בספרית אל-חרם שבמכה העיר נמצאים כתבי־יד רבים וכן ספרים מודפסים. "מכתבת־אל־מג'דיה" מכילה כ־7000 כרך וקטלוג, בערבית, תורכית ופרסית. ב"מכתבת־אל־דהלוי" נמצא האוסף הטוב ביותר על תולדות מכה ושטה אל-חרם. ספריות קטנות נמצאות במשרד החוץ, במשרד החנוך ובמועצה המחוקקת.

במדינה קיימת ספריה צבורית, "מכתבת שייך אל איסלם" אריך חיכתה, המכילה 17,000 כרכים במדעי הדת, היסטוריה, בלשנות ומתימטיקה, וביניהם כתבי־יד רבי ערך.

בג'ידה נמצאת ספרית שייך מוחמד נציף המונה 3,000 ספר, רובם בתורת הדת. ספריה זו כוללת גם אוסף חוקים מימי התורכים.

הספריה של ארמון המלך בריאד מכילה 3,000 כרכים. לפי השמועה נאספים בספריה זו כל הפרסומים הערבים המופיעים במזרח התיכון בעניני חוק ומשפט, דיפלומטיה והיסטוריה.

הספריות שבמזרח ערב פחותות בהשיבותן מאלה שבחג'אז. הספריה החשובה ביותר במזרח ערב היא, עד כמה שידוע הדבר, ספרית שייך ח'אליד אל־פראק.

חברת הנפט הערבית־אמריקאית "עראמקו" יסדה כמה ספריות לעובדיה. הספריה בראסט־תנורה מונה 6,000 כרך. הספריה בדהראן — 2,600, באבקהיק — 1000 כרכים. נוסף על ספריות אלו יש גם כמה אספים פרטיים בעלי ערך.

(ליבררי ג'ורנל).

הד"ר ק. וורמן, מנהל בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, חזר בראשית יוני ממסעו הספרני הממושך בחו"ל.

קרוא וכתוב מוכשר למלאותה. מכאן ה' מספר הרב של ספרנים שאינם ראויים לתפקידם. מאידך מופלה הספרן לרעה מבחינת השכר ושעות העבודה מעובדים במקצועות דומים. דבר שאינו עשוי למשוך אל המקצוע את הכחות היעילים. על ארגון הספרנים יהיה לשים קץ למצב זה ולעמוד על הדרישה של מינימום השכלה כללית ויהודית וכן השכלה מקצועית-ספרנית, אולם יחד עם זה מן הדין לקבוע דרוג מתאים לעובדי הספרייה.

באותו יום, בערב, נתקימה אספת הפתיחה החגיגית, שבה הביאו את ברכותיהם לכנוס המוסדות והארגונים הבאים: הועד הפועל של ההסתדרות והסתדרות הפקידים — יהושע לוי; הרב אוניברסיטה והספרייה הלאומית — ד"ר י. יואל; ספרני הממשלה — שורצבאום; המרכז לתרבות של ההסתדרות — ב. שחר; עובדי האוניברסיטה — מ. אפשטיין; המרכז החקלאי — יוסף שפירא.

דברי הפתיחה נאמרו על ידי הפרופ' בצ' דינבורג, שר החנוך והתרבות. הוא עמד בהרצאתו על תפקידו של הספרן בהקניית השכלה ודעת ועל תפקידו של הספרן למשוך המונים גדולים אל הספר והבאתו של הספר הטוב אליהם. גורליותה של התקופה בה אנו חיים וחשיבותו של חזוק היסוד התרבותי בדור ההגשמה מחייבים אינטנסיביות יוצאת מגדר הרגיל בפעולותיהם של כל עובדי התרבות וההשכלה. בסערת התקופה אבד לבן-דורנו אותה תחומה של התייחסות עם הספר והתקשרות חברית אליו. לפי דברי קדמונים הספר הוא הטוב שבידידים. על הספרן לפעול נגד הנטייה לקריאה שטחית שאינה מ-

חנכת. בעסקו בתורת הספרנות הטכנית-המדעית אל יישכח מלבו הקורא אשר למענו קימים הספר הספרייה גם יחד. על בעיית התרבות בישראל נשא את הרצאתו המקיפה הפרופ' ש. ה. ברגמן. בהדגישו את המשבר הרוחני הקשה אשר דורנו מתנסה בו התריע על קלקול המדות שחדר לחוגים רחבים של חברתנו. קבל על הנטייה לניתוק מהשרשים של העבר והטיף לרציפות תרבותית ושיבה אל המקורות מהם שאבנו כחות-נפש במשך דורות רבים. העיר על הצורך בהבחנה בין טוב ורע גם בשדה ספר. הביע את אכזבתו המרה בדבר הקרע המכאיב ופרוד הלבבות שנתגלעו בתנועה הקיבוצית. פנה אל כל הגורמים התרבותיים והחנוכיים להתאזר ולמנוע את הסכנות התרבותיות, ביניהן סכנת הליבנטיניות, המאיימות על תרבותנו עתיקת הימים במדינתנו הצעירה.

למחרת נתכנסה האספה לעבודה המעשית של ארגון אגוד הספרנים בישראל. בדיונים זבויכוחים השתתפו רבים ובידבריהם באו לידי בטוי התפיסות השונות על דרכו של הארגון העומד לקום וכן על טפוס הספרן שאליו יש לשאוף. כמה מהנושאים גרמו מתיחות בין הנאספים ויש שהגיעו לסערת-רוחות.

ועדת התקנון הציעה תקנון האגוד וחברי הוועדה המתמדת הגישו הצעת רשימה של חברי המועצה שתנהל את האגוד וכן הציעו חברים לבית-דין כבוד ולועדת הבקרה. התקנון אושר זמנית, עד הוועידה הכללית הבאה, ונבחרו 33 חברים למועצה. (התקנון, החלטות הכנס וכן רשימות חברי המועצה, חברי בית-דין כבוד וועדת הבקרה, ועוד, ראה בסוף הגליון).